

Den gula kamraten.

Något om vår jords bästa och äldsta vän—männan.

"Vad du är lycklig du måne klara, som får så högt upp på fästet fara, och blott se på..."

HUR många mänskliga tankar ha inte varit och äro inte nästan dagliga förknippade vid det gula klotet, som stilla vandrar sin tysta bana högt över huvuden, ständigt strålände med samma oförlikneliga glans som den alltid glort och väl alltid kommer att göra? Hur många hjärtan ha inte funnit varandra under inflytande av månens trolska skimmer, och hur många ha inte i tyst beundrat för naturens storhet sett upp mot skyarnas bleka "drottning"?

Månen... Det kan inte hjälpas, men när vi tänka på månen bli vi sentimental och mista rim och reson, vår tunga frestas att säga saker som solen, den brutala varelsen, aldrig skulle få höra, och ögonen få den där fatala, sentimental glansen som en spjuver till skald kallat "måneflex". Hur skall det då inte vara för en stackars skribent som nödgas skriva en vetenskaplig redogörelse om vår runda granne? Läsaren må av mildhet sluta ögonen för de värsta snedsprången, och förlåta pennfiskarens om han här och där glömmat följa de dygdes stigar som vetenskapen anvisar, och förrirrar sig på okända vägar i det blå...

Ack nej, pennan vägrar att göra tjänst. Den har fått en så lockande idé. Helst av allt ville den skildra ett besök på månen. Vi trotsa forskerfärderna och följer med den på dess färd — det är inte omöjligt att vi kan tillfredsställa den vetenskapligt hungerige ändå, även om vetenskapen blir serverad i en fantasirik form...

Men hur i all världen ska vi komma till månen? Ja, såg det! För några år sedan var det en herre som lät skjuta ut sig med en rakett för att komma dit. Han pulveriserades vid färdens slut, och hans kropp blev till aska. Nästa år är det en annan väghäls som tänker fara dit på liknande sätt. För endast några veckor sedan gick det en notis om saken genom pressen. Antagligen kommer han, om han inte ångrar sig i tid, att möta samma öde som sin föregångare — en resa till månen är med de resurser vi nu ha lika otänkbara som att taga ner den från fästet.

De järnvägar jorden har skulle mycket väl kunna räkna till månen ett par gånger om. Det är alltså inte avståndet som lägger hinder i vägen. Resan dit med ett vanligt snälltåg skulle inte ta längre tid än fyra-fem minuter i anslutning. Men det finns andra hinder: brist på luft, enorm hetta om dagen, och ofattbar kyla om natten — kort sagt, det är omöjligt. Vi får nöja oss med att betrakta månen genom kikare — på så sätt kan vi komma den lika nära som avståndet mellan Stockholm och Uppsala. Därigenom kommer det sig att vi känna månen mycket bättre än vissa trakter av vår jord, hur underligt det än låter.

Tänkom oss likväl att vi komma ombord på ett tåg, destinerat till månen. Vår resa börjar, och jorden försvinner under oss. Till sist se vi Europa som en underlig fläckig blindkarta, med blå vatten och bruna skuggor. Vi se tillbakå till jorden finna vi den som en jättstor måne, strålände nästan lika klart som solen.

Till sist är vi framme vid målet, och kupédörarna öppnas. Vi bär kläder som äro isolerade mot värme och kyla, och för vår mun ha vi en anordning som förser oss med luft. Det första vi göra när vi komma ner på månen yta är att taga ett skutt. Det låter lite lustigt, men det är nog alldeles riktigt. Vi glömma en lång stund att se på den underliga miljön, bara för att hoppa. Med ett ordentligt skutt komma vi över stationsh...

set och dala försiktigt ner, och ett tre-stegs hopp på så där en hundra meter är inte någon omöjlighet. Vårt gepäck, som var så tungt i Stockholm väger bara några kilo, och skulle ni eventuellt mot förmodan ha en kanon med er kan ni glädjligt skjuta några tiotal mil, t. ex. som från Stockholm till Katrineholm...

Trots de intelligenta smådrag ni visade då och då under er skottid kan ni nog inte räkna ut hur det där hänger ihop. Egentligen är det fortfarande enkelt — saken är nämligen den att månens attraktionsförmåga är sex gånger mindre än jordens, beroende bland annat på att den är så mycket mindre än vår egen planet.

Men det är inte värt att ni försöker fråga någon reskamrat om de innersta orsakerna till detta fenomen. Ty han skulle inte höra ett ljud av vad ni sade. Det existerar nämligen inga ljud på månen. Om 'er kanon avsköts tätt intill ert öra skulle ni inte blinka en gång.

Det är nämligen så att månen praktiskt taget saknar vad vi kallar luft. Luft finnes, men den är så ytterst tunn, att den knappast kan påvisas. Sakkunskapen säger, att den måste vara så tunn att den ej kan inandas eller fortplanta ljud. Många forskare hålla på att månen inte har någon atmosfär alls, men det är fel. Camille Flammarion, den store franske astronomen och författaren, har bevisat att det finns en ringa mängd luft på månen genom att observera hur stjärnljuset bryter sig när stjärnorna komma fram bakom månen. Månen är inte heller livlös; det finns levande organismer där, om också i sin ursprungliga form.

Denna atmosfär gör också att vi få se vårt fenomen från taget uppeifrån; det finns inga skuggor och inga övergångar från mörker till ljus eller tvärtom. Någon morgongryning finns inte; när den mörka natten når sitt slut och solens glödande klot höjes över horisonten blir det ljus med ens. Timmen är alltid lika svart och det finns inte någon skillnad i det fallet mellan natt och dag. Stjärnorna glimma ständigt och jämte dem dominerar på fästet vår egen jord som ett slags selenisk måne.

Att promenera på månen en natt är säkert ett billigare nöje om man inte har ficklampor med sig. Visserligen blir man — som nämnt — lätt på foten däruppe, men om natten är man lika hjälplös som en blind bland krickarna. Något så intensivt mörker som på månen ha vi inte motsvarighet till på jorden ens den mörkaste höstnatt.

Det mest karaktäristiska i månlandskapet är dess underliga kontrast mellan högländ och lågländ samt bergens underliga formationer. På vissa delar av månen finns oändliga fält. Det är de som blida månens "ansikte". Dessa mörka slätter kallades av de gamla hav. Det är möjligt att det funnits hav där någon gång under en tidigare epok av månens liv. Nu äro de emellertid länge sedan utdöda. Namnet ha de dock fått behålla — de kallas nämligen hav än i dag.

De ljusa fläckarna äro berg. Månbergen äro en samling bisarra vilda klippor, utan minsta tillstympelse till vegetation. Alla konturer äro skarpa, bergstopparna sluta i en vass spets. De hårda konturerna framhäva än mer av den underliga skuggbilden. Vi ha sett månländskan på hundratals tidningsillustrationer, och i allmänhet måste man erkänna att tecknarna förstått sin sak ganska väl.

Månens bergskedja äro till stor del ringbergssamlingar. Dessa bestå av en cirkelgående vall som innesluter ett lågt mittparti, ofta med slät botten. Dessa ringberg äro många gånger ytterst stora — det finns berg som äro bortåt tjugu mil i diameter. Ringbergen ha det typiska utseendet av en krater. Troligen äro de också för länge sedan utsluckade vulkaner, och slätterna i mitten förstend lava. Många forskare ha gissat att liv åt studiet av ringbergens fenomen, varför man numera känner dem och deras karaktär ganska väl.

BÖNNRAN OCH SKOLAN

(På Jämtiska) av PELLE I FURSTE.

Tona: Sandahls kanon.

DE va'n skollärar som sto å predike sa ing'n i Jamtlann ha hört på hans like, å bönnran, dom feck va dom ärle ha tjänt. Cu hjaelp dom gaer bättring jörn allt å för sent!

Han lät, predikant'n, att kristia vaerske sa stormo att bönnrom te Helsinglaenn baerske. Na aena förklaring han rakt i kunn ge på atte dom å som dom vaerskele å.

I tvo dejia fatsche på bönnlaennan klyves: ein part rår te maf'n — mac fog dom kan yoes — å 'n aenren å opp'en, å dom å förstås int vael ens te nämnes. — Ja, bätter'e oss!

Na, nu sküll då saenninga komma i dagen! Förklaringman vüst se oae rektut i tagen: 'n hurring jock bönnran — kliss, kliss, va de small! — å durst niti skamråa stuve'n dom all.

Där kan dom just stå å vae ångren å skämmes. (Ti bäckje, å int där än, de skj dämmes.) Dom kanske där lär se vae måtele grämm å insi att laenne beror int ta dom.

Besinn va baribla — ja, skj'n int bli rete? — dom unn int at skolom e endaste flete, skollärarn på svällön skj klæta se fram å skolan å mångstaens för socknom e skam.

Ja, nolest i Soere, där kjälå å husku, där å dom mae lärarbostädrom sa fuskå att — tänk! — milla stockom finns spreckan sa vi allt sola å nimen kan genom dom si. — — —

Ja, sän ungefär geck'en på å predike, å bönnran sto dättmae å andress å kike: porträtte sett känne dom rakt int igjæn! Vüst vüst'n långt mer å de aenran, 'n daenn!

En Jämtlandsbonde.

KLOCKAN hade nyss slagit sex från kyrktornet, och arbetet med slättern var därmed slut för dagen, enligt gammal, god allmogesed. Klockan, som förkunnade, att helg var inne, var en gäva av en bonde, som troligen ej därmed ville stå som do. Infor alla de övriga i socknen, utan var den mer ett uttryck för den vördnad han kände för den gamla kyrkan, som han tyckte behövde en riktig tidmätare i stället för blinduret, som hade suttit där i nära ett hundra år.

Klangen från storklockan hördes över hela den borkiga kyrkslätten, som låg där i soljulle på sina mognade åkrar och sina nyss bärgade vallar. Det låg helgdagsstämning över bygden, som förkunnade, att helg var inne, var en gäva av en bonde, som troligen ej därmed ville stå som do. Infor alla de övriga i socknen, utan var den mer ett uttryck för den vördnad han kände för den gamla kyrkan, som han tyckte behövde en riktig tidmätare i stället för blinduret, som hade suttit där i nära ett hundra år.

Sedan hästarna fått sitt, gick de båda ut genom stallkyllet, som hade golv av grovhuggna stockar, vilka voro klivna på mitten med den runda sidan upp. Det kändes därför obekvämligt i fotlederna när man gick där. Men det fanns i alla fall något av trevnad där, i synnerhet i den gamla karran, som alltid stod där, och i vilken gossen kunde sitta och åka i timtal, smällande med plankan, smackande åt den osynliga hästen och vaggande med kroppen alldeles som Aron brukade göra, när han var ute och åkte. Men ibland, då Aron var borta i något ärend och gossen inte fick följa med, var stallkyllet en tillflyktsort för honom. Då satt han i karran och bad sina barnsliga böner till Gud. Kanske gläddes det ett par nya skidor, sådana som andra pojkar ängo ha, men som han saknade. — Kanske had han om litet mera kärlek från någon av de andra människorna i gården. Eller också fick den gamla karran vara det fordon han åkte i, då han tänkte på, att han en gång måste ut i den stora världen, ty han insåg över all väl, att här i gården skulle han ej alltid få stanna. Sådant hände dock en-

ibland fick han också rida på Bruntas rygg, men eftersom hon nu hade dragit både slätermaskinen och hörfsånen hela dagen, borde hon även få vila någon.

De hade nu kommit till mathärbärget, som låg strax intill de övriga husen, skilt från dem av källarbacken. Källarbacken var en omtäckt tummelplats för gossen, ja, vem vet, om inte den hade en själ ty han brukade prata med honom under lekstunderna. Här var vägen till gården jämn och rak, och den rödmålade stugan och det gamla stallet lågo här mitt emot varandra och beundrade varandra när kvällssolen gjöt sitt sken över dem. Brunta fick gå in och välkomnades genast av Rölle, sonen som hade stått där ensam och stampat hela dagen, och som nu i sin oärlighet också ville ha sig en bitopp. Det var med knapp nöd gossen orkade slänga en sådan upp, i kubbarn, och Aron rådde till den så att det skulle se litet mera inbjudande ut för Brunta. — Kanske också för rodningsens skull.

Sedan hästarna fått sitt, gick de båda ut genom stallkyllet, som hade golv av grovhuggna stockar, vilka voro klivna på mitten med den runda sidan upp. Det kändes därför obekvämligt i fotlederna när man gick där. Men det fanns i alla fall något av trevnad där, i synnerhet i den gamla karran, som alltid stod där, och i vilken gossen kunde sitta och åka i timtal, smällande med plankan, smackande åt den osynliga hästen och vaggande med kroppen alldeles som Aron brukade göra, när han var ute och åkte. Men ibland, då Aron var borta i något ärend och gossen inte fick följa med, var stallkyllet en tillflyktsort för honom. Då satt han i karran och bad sina barnsliga böner till Gud. Kanske gläddes det ett par nya skidor, sådana som andra pojkar ängo ha, men som han saknade. — Kanske had han om litet mera kärlek från någon av de andra människorna i gården. Eller också fick den gamla karran vara det fordon han åkte i, då han tänkte på, att han en gång måste ut i den stora världen, ty han insåg över all väl, att här i gården skulle han ej alltid få stanna. Sådant hände dock en-

last, då den lille föll in i svärmoder. Måntro detta var ett arv, eller var det för att vara som Aron, vilken svärmoder också tyngde hårt ibland. Bönerna var för den gamle en utgångsport ur grubblandets värld. Det hade gossen märkt och därför också lärt sig bedja. Men den här omskrivna dagen var en solensdag, och in i själva stallet sken solen och lyste på selarna på väggen. Där ute på gården stod popplarna så raka och ståtliga, och rönnarna med sina mjukare linor badade behagligt i solskenet. Det röda staketet kring trädgårdstjärnan lyste mera rött än eljest och humlorna surrade friskt i de frodiga krusväxelskarn. Aron ålskade denna sin lilla värld, och det var liksom träden och buskarna tackade honom för att han flyttat dem hit.

Aron skulle nog helst ha velat slå sig ner på gården, om inte mor Brita just nu kommit ut på bron för att ropa in honom till kvällssvampen. Det var också inbjudande i stugan, ty den över golv nystroddes enen gav ifrån sig en frisk doft, och hela rummet andades helgdagsstämning. Bohaget var visserligen enkelt, och en väldig mur upptogs ett allt för stort rum, men det låg poesi över det hela, något som våra svenska bondehem numera hålla på att förlora.

Måltiden intogs under tystnad, som sed var. Den var snart slut och kvällskuggorna bredde sig över den lugna gården, och nästa morgon, när solen åter visade sig bakom höjden på andra sidan sjön, var det söndag. Nu ringde klockorna till gudstjänst, och som Aron aldrig var borta från någon sådan, fick gossen följa honom till kyrkan även i dag. Hur hägrigt lågt var det inte, att få vandra vid den gamla sida in genom de ståtliga portarna, som ledde in till den vackra kyrkogården. Dessa portar voro också gåvor av gammalt bondefolk, vilka här velat resa sig ett minne. Men vid den äns porten stodo gamla kanoner upprest, ett krigiskt minne vid sidan av denna fridens boning.

Och inne i templet brusade årgeld, och prusten, värdig och ärd, delade ut, vad han var skyldig giva var och en.

(Forts. å sid. 11.)

Mannen och ormen.

Av Ambrose Bierce.

HARKER BRAYTON låg bekvämt utsträckt på soffan i sitt rum, och läste. Ett uttalande av författaren gjorde honom tankfull, och utan att flytta sin blick lät han boken sjunka medan han hängav sig åt sina funderingar.

Så snart volymen kommit utanför hans synkrets fick han se något i rummets mest avlägsna hörn, som återkallade honom till sin omgivning. Det han såg i skuggan under sängen var två små lysande prickar, ungefär en tum från varandra. Liksom två ögon, reflekterade han, men kanske var det bara en reflex från ljuset över hans huvud. Han återtog sin läsning.

En stund senare fick han en ingivelse — utan att bry sig om att reflektera över varifrån den kom — som tvang honom att åter sänka boken och söka efter det han nyss betraktat. De bägge ljusprickarna voro fortfarande där. De tycktes lysa litet starkare än nyss och med ett grönkänt sken, som han inte lagt märke till förut. Det tycktes honom också att de kommit ett litet grand närmare. De voro dock alltför mycket i skuggan för att han skulle kunna utrona varifrån de härrörde — och han började åter läsa.

Plötsligt var det åter en mening i boken, som tvang honom att fundera och som han sänkte boken glödd den till hans hand och föll med en smäll i golvet med ryggen upp.

Brayton böjde sig ned, och till hälften böjd mot golvet för att taga upp boken strödde han ihärdigt in i skuggan under sängen, varifrån de båda ljusprickarna lyste mot honom med förnyad styrka.

Fans nyfikenhet var väckt, och han ansträngde sig att urskilja något förremål i mörkret under sängen. Var det en orm — ja, det var en orm som låg hoprullad längs bort under sängen! De båda lysande punkterna voro dessa ögon. Djurets ohyggliga huvud, som reste sig upp ur den innersta ringen och vilade mot den yttersta, var vänt rakt mot honom. Ögonen voro nu inte blott ett par lysande prickar. De sågo rakt upp i hans ögna med ett skräckinjagande uttryck.

En orm i en sängkammare i ett modernt stadshus är gudskeoly inte någon vanlig företeelse, åtminstone inte så vanlig, att en förklaring skulle vara omöjlig.

Harker Brayton var ungkarl, trettiofem år gammal, mycket förmögen, ärd, berest, hade begåvats med stor och ståtlig figur och god hälsa, idkade sport, var mycket ömtyckt av vänner och bekanta. Han ålskade lyx. När han därför i dessa dagar kommit tillbaka till San Francisco efter en långresa i fjärran länder, under vilken han måst avstå från bekvämlighet och lyx, var det med stor tillfredsställelse, han tog in på Castle Hotel, som ver det förnämsta och mest komfortabla hotellet i staden. Men när hans vän, den kände vetenskapsmannen Dr. Druring, inbjöd honom att flytta över till sitt magnifika hem, mottog han med tacksamhet denna inbjudan i glädje över att få njuta ett luxuöst hemligt behag.

Den förtärfliche doktor Druring hade i ena flygeln av sin präktiga villa inrättat åt sig ett litet rike bestående av laboratorium, menageri och museum.

Doktorn behövde en viss sorts levande djur för sina forskningar. Ormar och paddor, framför allt de förstnämnda förekommo i så stor mängd i denna flygel, att den döpts till Ormboet rätt och slätt.

Han var emellertid inte en hårdhärtad vetenskapsman, denne förtärfliche doktor Druring. Han kände stort medlidande med alla dessa krälande företeelser, som han måst taga bort från deras fria tillvaro ute i naturen och stänga in i fångenskap i Ormboet. Och för att i någon mån ge dem ersättning för deras förlust hade han inrett Ormboet.

Harker Brayton trivdes förtärfliche hos sina vänner. Ormboet intresserade honom föga, han hade aldrig besvärats av dess invånare, och det är möjligt, att han glömt av deras nära grannskap.

När han nu så att säga stod ansikte mot ansikte med denna företeelse, greps han av plötslig förvåning och motvilja, blev var allt. Hans första tanke var att ringa och tillkalla någon av tjänarna, men fast klockan satt inom räckhåll för hans hand, där han nu stod, gjorde han inte minsta försök att vidröra den. Det tycktes honom att detta, att nu tillkalla

tjänaren, skulle se ut som om han var rädd, och det var ingalunda fallet. Han tyckte det hela föreföll ganska orimligt, idiotiskt och löjligt. Men rädd var han inte.

Mr. Brayton gjorde den reflexionen, att det där var en art, som han aldrig hört talas om. Han kunde inte få någon, precis uppfattning om dess längd, hoprullad som den låg, men han hade märke till, att där den var som allra tjockast, var den av hans arms omfång. Var det en farlig orm? Var han giftig? Var det en konstrik tor? Han visste så litet om reptiler.

Om detta djur inte var farligt, så var dess närvaro i alla fall högst obekvämlig. Vad hade det här att göra? Hur hade det kommit hit? Han tyckte inte om att befinna sig i samma rum som ett dylikt kreatur. Vem visste vad det kunde hitta på att förströ sig med!

Tänkarna kommo och gingo. Han sade sig själv, att något måste göras. Hur är det nu med detta vi kalla villjan? Vad menas med att vara vis? Vad menas med att vara oförståndig? Vad är det för hemlig makt, som förestavar våra rörelser? Kommer våra muskler att draga sig samman till handling? Betyder det något, att vi kallar den minsta förberedande förändring villja?

Brayton reste sig upp och beredde sig att draga sig baklänges bort från ormen utan att störa den och om möjligt gå ut ur rummet. Det är på sådant sätt, som folk draga sig undan det stora, ty storhet är makt, och makt är en hotelse. Han visste, att han med största lätthet skulle hitta vägen baklänges, och att han skulle kunna öppna dörren utan att se den. Skulle det bli en enkel sak att rycka åt sig något av de många vapen, som prövade väggarna i rummet.

De där ögonen, de nästan hypnotiserade honom...

Brayton lyfte högra foten för att taga ett steg bakåt. Men sammas ögonblick kände han en viss motvilja för att utföra denna rörelse.

— Jag tror mig vara modig, sade han för sig själv. Men hur är det, är djävlet kanske ingenting annat än stolthet? Skall jag gå min väg bara för att det inte finns någon här som ser skammen?

Han stödde sig med handen mot en stolpe. Han höll foten lyftad.

— Strunt! sade han högt. En sådan stackare är jag inte, att jag skulle vara generad inför mig själv för att jag är rädd!

Han lyfte foten litet högre och satte den hårt i golv. — En tum framför den andra! Han kunde inte göra sig reda för, hur det gick till. Han gjorde ett försök med vänstra foten, samma resultat. Han satte ned den framför den högra! Handen grep hårt tag om ryggsstödet. Han höll armen rak och sträckt något bakåt. Det var som om han var rädd att han skulle slappa taget. Ormens huvud var lyftat på precis samma sätt som förut. Det hade inte rört sig, men ögonen glimtrade nu som elektriska gnistor.

Braytons ansikte hade blivit askgrått. Åter tog han ett steg framåt, så åter ett, dragande stolen efter sig, och när han äntligen släppte greppet kring dess stöd, föll den med ett brak i golvet. Mannen stönade. Ormen varken rörde sig eller gav något ljud ifrån sig, men dess ögon glänste som ett par bländande solar. Själva djuret försvann bakom dess sken. De utstrålade ringar av mångfärgat ljus, vilka försvunno som såpbubblor. Än tycktes de närma sig hans ansikte, än tycktes de befinna sig mycket långt borta! Han tyckte, att han hörde de musik strömma fram från ett av lägst fjärran.

Musiken upphörde, eller rättare, det var som om den avlägsnade sig mullrande som ett bortdöende åskväder. Ett landkap bredde ut sig framför honom, glittrande i sol och regn och i dess mitt höjde sig en kolossal orm strittande på honom genom hans döda moders öga. Plötsligt såg det som om landskapet lyfte sig upp och försvann.

Något hårt slog honom i ansiktet och över bröstet. Han hade fallit framtupa på golvet, och blodet rann från hans illa tilltygade näsa och sönderskrapade läppar. Han kände sig för ett ögonblick som förlamad, och han blev liggande stilla med slutna ögon och ansiktet mot dörren. Han hämtade sig genast, och märkte nu, att den makt som hållit honom fägnen var bruten, sedan han tagit bort sina ögon från det, som fängslat dem.

(Forts. å sid. 12.)